

PRZEDSIĘBIORSTWO SPÓŁDZIELCZE – DOTYCHCZASOWE DOŚWIADCZENIA I KIERUNKI ROZWOJU

Danuta Mierzwa

Katedra Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
Kierownik: dr hab. Barbara Kutkowska

Słowa kluczowe: globalizacja, konkurencja, spółdzielnia, zarządzanie
Key words: globalization, competition, co-operative, management

S y n o p s i s. Zaprezentowano znaczenie sektora spółdzielczego w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych. Scharakteryzowano kondycję polskiej spółdzielczości po 1990 roku oraz nakreślono kierunki transformacji polskich spółdzielni. Na podstawie przeprowadzonych badań autorka upatruje słabość tego sektora głównie w istniejącym mało elastycznym prawie i tradycyjnym sposobie zarządzania przedsiębiorstwami spółdzielczymi.

WSTĘP

Liberalizacja życia gospodarczego, dokonujący się postęp techniczno-ekonomiczny oraz ewolucja zachowań konsumentów przyczyniają się do narastającej zmienności rynków i trudności prognozowania tych zachowań. Zjawiska te stawiają coraz większe wymagania względem działalności gospodarczej i są wielkim wyzwaniem dla wszystkich zainteresowanych rozwojem tej formy współpracy.

Lata szybkich przemian społeczno-gospodarczych potwierdziły, że spółdzielczość nie była przygotowana do funkcjonowania w warunkach realnego i globalnego rynku. Świadczą o tym liczne upadłości tych podmiotów zwłaszcza w sektorze spółdzielczości wiejskiej. Od

1989 do 2007 roku liczba wszystkich spółdzielni wiejskich zmniejszyła się o 52,8%. Największy spadek odnotowały spółdzielnie kółek rolniczych – 63,6%, a najmniejszy spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu „Samo-pomoc Chłopska” – 27,6% (tab. 1).

W poszczególnych województwach liczba spółdzielni jest bardzo

Tabela 1. Zmiany liczby spółdzielni wiejskich w Polsce w latach 1989-2007

Wyszczególnienie	Liczba spółdzielni w roku				
	1989	2000	2007	2007 1989 [%]	Spadki [%]
Spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu "SCh"	1912	1648	1385	72,4	27,6
Spółdzielnie mleczarskie	323	238	188	58,2	41,8
Spółdzielnie ogrodniczo-pszczelarskie	140	128	106	75,7	24,3
Rolnicze spółdzielnie produkcyjne	2089	1024	840	40,2	59,8
Spółdzielnie kółek rolniczych	2006	1063	731	36,4	63,6
Banki spółdzielcze	1663	640	590	35,5	64,5
Razem spółdzielnie wiejskie	8133	4741	3840	47,2	52,8

Źródło: Wodzicki 2008.

Tabela 2. Liczba spółdzielni wiejskich według województw w 2007 roku

Województwo	GS „SCh”	Sp-nie mlecz- arskie	Sp-nie ogrod- nicze	RSP	SKR	Banki spół- dzielcze	Razem	
							liczba	%
Dolnośląskie	75	6	4	80	37	26	228	5,9
Kujawsko-pomorskie	81	12	3	60	43	33	232	6,0
Lubelskie	126	15	10	55	55	56	317	8,3
Lubuskie	37	4	0	10	14	12	77	2,0
Łódzkie	103	17	7	42	56	35	260	6,8
Małopolskie	131	14	14	48	54	43	304	7,9
Mazowieckie	166	22	18	64	103	89	462	12,0
Opolskie	47	7	0	99	20	21	194	5,1
Podkarpackie	113	5	9	29	47	43	246	6,4
Podlaskie	53	11	2	19	31	30	146	3,8
Pomorskie	52	11	6	25	24	28	146	3,8
Śląskie	94	16	13	62	41	56	282	7,3
Świętokrzyskie	39	8	6	20	25	25	123	3,2
Warmińsko-mazurskie	56	10	4	18	31	21	140	3,7
Wielkopolskie	155	27	9	189	123	54	557	14,5
Zachodniopomorskie	57	3	1	20	27	18	126	3,3
Razem	1385	188	106	840	731	590	3840	100,0

Źródło: Wodzicki 2008.

zróżnicowana (tab. 2). Najwięcej spółdzielni jest w woj. wielkopolskim – 557 (14,5%) oraz mazowieckim – 462 (12,0%), a najmniej w lubuskim – 77 (2,0%).

Od obecnej i przyszłej kondycji tych podmiotów zależeć będzie jaką rolę odegrają one w kreowaniu nowego modelu rolnictwa, dostosowanego do warunków globalnej gospodarki. Jeśli polska spółdzielczość rolnicza nie chce znaleźć się poza grą współzawodnictwa krajowego i europejskiego, to musi narzucić szybką ewolucję swoich struktur organizacyjnych i przetwórczych, by sprostać konkurencji rynku europejskiego.

Przedsiębiorstwa spółdzielcze mają swoje wady i zalety, ale powszechnie przyjęty jest pogląd, że organizacja spółdzielcza osłabia konkurencyjność rynkową, głównie z powodu ograniczenia swobody zarządzania. Jeśli tak naprawdę jest, to staje się oczywiste, że dalsze trwanie spółdzielni zależeć będzie od nastawienia samych członków do tej formy współpracy i ich przekonania, że społeczne cele tego ruchu odgrywają ważną rolę [Mierzwa, Kaszuba 2008].

Wobec sceptycyzmu samych rolników do tej formy współpracy w Polsce istnieje konieczność odrodzenia się spółdzielczości rolniczej lub stworzenia innych form gospodarczych, które ją zastąpią.

Istnieje potrzeba poszukania nowego wzoru paradygmatu dla działalności spółdzielni [Mierzwa 2004]. Nowe jakościowo wyzwania stają przed kierującymi tymi podmiotami, które można sprowadzić do następujących zasadniczych pytań:

- Czy spółdzielnie zdołają się przystosować do nowych warunków, by stawić czoła globalizacji rynków?
- Jakie bariery w systemie spółdzielczości hamują rozwój tych podmiotów?
- W jakim kierunku powinny ewoluować struktury spółdzielcze?

Na te pytania brak jest obecnie jednoznacznych odpowiedzi.

CEL I METODA BADAŃ

Celem artykułu jest udzielenie przynajmniej częściowych odpowiedzi na wyżej postawione pytania. Dlatego też autorka przeprowadziła badania ankietowe wśród kadry menedżerskiej rolniczych spółdzielni produkcyjnych (rsp) Dolnego Śląska.

Badania objęły reprezentatywną próbę 44 spółdzielni, co stanowiło 56,4% całej dolnośląskiej populacji. W ankiecie, którą skierowano do prezesów rsp postawiono 18 pytań. Wśród nich były pytania dotyczące polskiego prawa spółdzielczego i zarządzania spółdzielniami. W opracowaniu zaprezentowano wybrane wyniki badań ankietowych.

POZYCJA EKONOMICZNA SEKTORA SPÓŁDZIELCZOŚCI ROLNICZEJ W KRAJACH UE

Spółdzielnie mają duży wkład w rozwój rolnictwa. Odgrywają istotną rolę społeczną i gospodarczą we wszystkich krajach współczesnego świata, również tych najwyżej rozwiniętych. Przez ponad 150 lat funkcjonowania spółdzielnie rozwinęły się w nowoczesne formy działalności gospodarczej dając silną pozycję swoim członkom na rynkach rolnych. Są one również ważnym źródłem zatrudnienia. Doświadczenia krajów UE dowodzą, że system spółdzielczy jest bardzo potrzebny, zwłaszcza w regionach o mniej korzystnych warunkach, gdzie przedsięwzięcia gospodarcze są mniej zyskowne, a kapitał jest nimi mniej zainteresowany. Jak ważną rolę odgrywają spółdzielnie w krajach UE niech świadczą poniższe dane:

- w 15 krajach UE funkcjonuje 29 tys. spółdzielni,
- mają one ponad 9 mln członków i zatrudniają 600 tys. osób,
- całkowity obrót spółdzielni wynosi 250 mln euro,
- mają ponad 50% udziału w dostawach materiałów do produkcji dla rolnictwa,
- mają około 60% udziału w skupie, przetwórstwie i marketingu produktów rolnych,
- reprezentują ponad 60% przemysłu rolno-spożywczego [Materiały KRS 2008].

W ruchu spółdzielczym występuje duża różnorodność form i znaczenia tych podmiotów dla rozwoju rolnictwa. Rozwój ilościowy oraz obroty spółdzielni w mln euro w krajach północnej oraz południowej i środkowej Europy prezentuje tabela 3. Wynika z niej, że w krajach Europy południowej i środkowej w dalszym ciągu mamy do czynienia z dużym rozdrobnieniem spółdzielni. Liczba spółdzielni i członków jest tam zdecydowanie większa, a

Tabela 3. Rozwój ilościowy i pozycja ekonomiczna spółdzielni w północnej oraz południowej i środkowej Europie w 2008 r.

Kraj	Liczba spółdzielni	Liczba członków [tys.]	Liczba pracowników [tys.]	Obroty wszystkich spółdzielni [mln euro]	Średnie obroty jednej spółdzielni [mln euro]
Kraje północnej Europy					
Dania	14	81,5	35	18 850	1 346
Szwecja	34	300	30	12 600	370
Holandia	44	143	60	45 160	1 026
Finlandia	48	215	45	13 300	277
Irlandia	99	197	35	12 400	125
Kraje południowej i środkowej Europy					
Grecja	6 370	714	18	1 040	0,16
Włochy	5 164	783	86	27 070	5,2
Hiszpania	4 175	932	78	14 190	3,4
Francja	3 500	580	150	67 000	19,1
Niemcy	3 286	2 385	120	37 000	11,2

Źródło: Materiały KRS 2008.

Tabela 4. Udział spółdzielni rolniczych w branży mleczarskiej, zbożowej i mięsnej w wybranych krajach UE w 2008 r. [%]

Kraje	Branża		
	mleczarska	zbożowa	mięsna
Irlandia	100	68	68
Szwecja	99	75	75
Wielka Brytania	98	x	X
Dania	93	87	87
Austria	90	60	60
Holandia	82	x	x
Niemcy	60	x	x
Francja	45	75	75
Grecja	x	49	49
Hiszpania	x	20	20

x – brak danych

Źródło: Materiały KRS 2008.

nie dobrze też funkcjonują w sektorze owoców i warzyw, w zaopatrzeniu w środki do produkcji rolnej. W kilku krajach z powodzeniem funkcjonują spółdzielnie wielobranżowe. Duże znaczenie mają też banki spółdzielcze, które obsługują w niektórych krajach 30% ludności.

Spółdzielnie rolnicze swoją siłę zawdzięczają faktowi, że połowa ich produkcji jest

eksportowana. Listę największych znanych spółdzielni prezentuje tabela 5. W wielu krajach spółdzielnie wprowadziły na rynek własne marki handlowe wytwarzanych produktów żywnościowych. Dbają one też o bezpieczeństwo i wysoką jakość swoich produktów. Rolnicy są często członkami kilku spółdzielni w zależności od tego, iloma działami produkcji się zajmują. Uzyskują przez to ścisłą współpracę i łączą się w coraz to większe organizacje.

Tabela 5. Największe spółdzielnie w Europie w 2008 r.

Nazwa spółdzielni	Kraj	Branża	Wielkość obrotów [mln euro]
Metasaliitto	Finlandia	leśnictwo	8 300
Bay Wa	Niemcy	zaopatrzenie	5 891
Arla Foods	Szwecja-Dania	mleczarstwo	5 460
Danish Crown	Dania	mięso	5 420
Friesland Coberco	Holandia	mleczarstwo	4 575
Kerry	Irlandia	mleczarstwo	3 693
Campina	Holandia	mleczarstwo	3 655
Agravis	Niemcy	zaopatrzenie	3 380
Lantmanem	Szwecja	zaopatrzenie, zboża	3 100
Terneva	Francja	zaopatrzenie	2 973

Źródło: Materiały KRS 2008.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ ROLNICZA W POLSCE PO 1990 ROKU

W okresie urynkowania gospodarki rola spółdzielczości w obsłudze wsi i rolnictwa oraz w procesach produkcyjnych zmalała. Powodem były trudności w dostosowaniu się tych podmiotów do nowych warunków oraz ostra konkurencja ze strony przedsiębiorstw prywatnych. Ustawa z dnia 20 stycznia 1990 roku likwidująca związki spółdzielcze przyczyniła się do zerwania tradycyjnych więzi instytucjonalnych zaopatrzenia i zbytu skupowanych produktów. Szczególnie dotkliwe straty poniosła spółdzielczość wiejska. Jej obroty w skupie płodów rolnych oraz w przetwórstwie rolno-spożywczym spadły wielokrotnie.

Udział spółdzielni w produkcji globalnej jednoznacznie wskazuje na zmniejszenie się roli tego sektora w gospodarce narodowej. Zmniejszył się wskaźnik udziału w produkcji globalnej ogółem z 2,26% w 2000 r. do 1,65% w 2007 r., jak również udział w produkcji globalnym sektora przedsiębiorstw z 3,78% w 2000 r. do 2,58% w 2007 roku. A zatem rola spółdzielni w tym okresie była coraz mniejsza (tab. 6).

Tabela 6. Udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej w latach 2000-2007 (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2000	2005	2006	2007
Produkcja globalna ogółem	mln zł	1454 851	1952 502	2156 192	2394 995
Produkcja globalna przedsiębiorstw	mln zł	868 720	1230 139	1380 173	1536 925
Produkcja globalna spółdzielni	mln zł	32 845	37 793	36 678	39 595
Udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej ogółem	%	2,26	1,94	1,70	1,65
Udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej przedsiębiorstw	%	3,78	3,07	2,66	2,58

Źródło: Rocznik Statystyczny 2008.

O malejącej roli spółdzielczości świadczy także spadek udziału tego sektora w produkcie krajowym brutto. Wskaźnik udziału w PKB ogółem zmniejszył się z 1,32% w 2000 r. do 1,01% w 2007 r., a wskaźnik udziału w PKB przedsiębiorstw z 3,32% w 2000 r. do 2,42% w roku 2007 (tab. 7).

Tabela 7. Udział sektora spółdzielczego w produkcie krajowym brutto w latach 2000-2007 (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2000	2005	2006	2007
Produkt krajowy brutto ogółem	mln zł	744378	983302	1060031	1175266
Produkt krajowy brutto przedsiębiorstw	mln zł	296181	402097	440819	489011
Produkt krajowy brutto spółdzielni	mln zł	9831	10149	10375	11850
Udział sektora spółdzielczego w produkcie krajowym brutto ogółem	%	1,32	1,03	0,98	1,01
Udział sektora spółdzielczego w produkcie krajowym brutto przedsiębiorstw	%	3,32	2,52	2,35	2,42

Źródło: Rocznik Statystyczny 2008.

Spadło przeciętne wynagrodzenie do wysokości 65% z 6 podstawowych działów gospodarki, co spowodowało odejście ze spółdzielczości najbardziej wartościowej kadry. Spółdzielcy nie mają następców, a młodzi nie kwapią się do objęcia funkcji prezesa. Przeciętny wiek prezesa wynosi ok. 60 lat.

Majątek spółdzielni tworzony przez dziesięciolecia zmniejszył się od 50 do 80%. Pod koniec lat 80-tych XX wieku w ponad 8 tys. spółdzielni wiejskich było ok. 8 mln członków. Spółdzielczość wytwarzała ok. 10% dochodu narodowego. Jej udział w skupie płodów rolnych wynosił 60%, w zaopatrzeniu w środki produkcji prawie 100%, w handlu i gastronomii – 75%, w ilości oszczędności na kontach bankowych – 20%, w przetwórstwie spożywczym – 30%, w zatrudnieniu (poza rolnictwem) – 18% [Materiały KRS 2008].

Od 2000 roku trwa w Polsce proces tworzenia grup producentów rolnych (GPR). Jest ich 371 i większość z nich (51,2%) wybrała formę prawną spółki z o.o. Świadczy to o małym zainteresowaniu rolników spółdzielczą formą prawną. Jednak stan zorganizowania producentów rolnych jest najsłabszą stroną polskiego rolnictwa. Obecnie wynosi on 4% i jest

najniższy w UE. Wśród rolników przeważa indywidualizm i nieufność do wspólnego działania. Choć świadomość rolników co do potrzeby organizowania się wzrasta, to jednak postęp w tym zakresie nie jest zadowalający.

KIERUNKI REFORM I PRZYSZŁOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTWA SPÓŁDZIELCZEGO

W jakim kierunku powinny ewoluować struktury spółdzielcze w dobie globalizacji rynków, by stawić czoła konkurencji? W literaturze przejawiają się 3 koncepcje dotyczące tego problemu [Deshais 1986, Harris i in. 1996, Mauget 2000, Meyer 1997].

Pierwsza koncepcja to stwierdzenie, że spółdzielnie w swojej istocie są stowarzyszeniami o charakterze humanitarnym. Nie są one powołane po to, żeby realizować skutecznie działania ekonomiczne. Ta koncepcja prowadzi oczywiście do nieuniknionych niepowodzeń wspólnych działań ekonomicznych.

Zwolennicy drugiej koncepcji określają spółdzielnię jako przedsiębiorstwo podobne do innych, które nie ma własnej specyfiki zarówno, jeśli chodzi o zarządzanie, jak i istotę. Taka koncepcja ustawia spółdzielnie na równi z przedsiębiorstwami handlowymi, a to już zaprzecza ich istocie.

W koncepcji trzeciej definiuje się spółdzielnię jako oryginalną formę organizacyjną powołaną po to, by wspólnie realizować działania ekonomiczne. Celem tych działań jest szukanie możliwości kreowania zysku w systemie gospodarki konkurencyjnej.

W której więc koncepcji spółdzielczość ma swoją przyszłość? Spółdzielczość może mieć swoją przyszłość jedynie w trzeciej koncepcji, bowiem rozmiary ekonomicznych działań spółdzielni są zintegrowane z gospodarką rynkową i jest zachowana istota przedsiębiorstwa spółdzielczego, w którym rolnicy nie tracą władzy ekonomicznej. Istnieje wciąż określona liczba sceptyków niewierzących w powodzenie idei spółdzielczości. Wracają oni zawsze do tych samych argumentów: „idea spółdzielczości została wypaczona”, „rolnicy już nie wierzą w spółdzielnie”, „słaba ustawa” [Więckiewicz 2006].

Na przykładzie wielu innych krajów Europy widać, że producenci rolni zrzeczeni w spółdzielnie, nie narzekają i mają się dobrze mimo ogólnego kryzysu branży rolniczej. Odnowa polskiej spółdzielczości to rachunek krótkookresowych problemów i długofalowych korzyści, jednoznacznie pozytywny dla wszystkich zainteresowanych. Kosztów zmian nie da się uniknąć, a ich strata będzie zawsze mniejsza w scenariuszu współpracy i integracji. Jednakże podstawy prawne działalności gospodarczej, ujednoczenie norm i standardów w produkcji i handlu przez spółdzielnie, uczestnictwo w jednym rynku towarów, usług i czynników produkcji otworzyć mogą drogę do intensyfikacji współpracy gospodarczej i handlowej [Więckiewicz 2006].

Spółdzielnie krajów UE są uznawane za integralną część rynku i odgrywają ważną rolę w większości państw członkowskich. Stanowią one cenny pomost pomiędzy siłami globalizacji, a lokalną działalnością gospodarczą [Kukliński 2001]. Pomimo różnorodności struktur gospodarczych na mieszanym rynku europejskim, spółdzielnie zostały uznane za na tyle ważny jego element, aby ich interesy były chronione i promowane. Spółdzielczość rolnicza – jako forma organizowania ludności do zbiorowej akumulacji środków niezbędnych w budowie wspólnego majątku produkcyjnego i usługowego – jest potrzebna [Michna 2001].

W licznych dyskusjach na forum międzynarodowym – odnośnie przyszłości spółdzielni – wśród praktyków i naukowców nie ma wątpliwości co do tego, że dla właściwego

rozwoju wsi i rolnictwa, zwłaszcza w dobie światowego kryzysu, niezbędne jest istnienie silnego sektora spółdzielczego. Spółdzielnia nie może być traktowana jak to często bywa, jako gorsza spółka, albo spółka z prawnymi defektami [Münkner 2009].

POLSKIE PRAWO SPÓŁDZIELCZE W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Jako jedną z barier rozwoju spółdzielni ciągle obowiązujące prawo spółdzielcze. Zdaniem wielu praktyków i naukowców hamuje ono rozwój tych podmiotów, albowiem jest mało elastyczne, niedostosowane do zmieniającego się otoczenia. Wyniki badań ankietowych dotyczące polskiego prawa spółdzielczego zawarto w tabeli 8.

Tabela 8. Wyniki badań ankietowych dotyczące polskiego prawa spółdzielczego

Treść pytania	% odpowiedzi
Czy przyznałby Pan/Pani członkom z wkładami gruntowymi więcej niż jeden głos na Walnym Zgromadzeniu?	
tak	59,1
nie	38,6
nie ma zdania	2,3
Czy obecne prawo spółdzielcze:	
nadąża za przemianami	13,6
hamuje rozwój spółdzielni	68,2
nie ma zdania	18,2
Czy polskie prawo spółdzielcze ma być:	
w postaci jednego aktu prawnego	25,0
w postaci odrębnych aktów prawnych dla poszczególnych branż spółdzielczych	68,2
nie ma zdania	6,8

Źródło: opracowano własne na podstawie wyników badań ankietowych przeprowadzonych w 2008 r.

Kwestia dotycząca zasady demokracji w spółdzielni (1 członek = 1 głos) jest niekończącym się przedmiotem sporów zarówno wśród praktyków, jak i naukowców. Zasada demokracji, a więc równy wpływ członków na zarządzanie spółdzielnią jest często wymieniana jako zasadnicza słabość zarządzania, która ogranicza konkurencyjność spółdzielni na liberalnym rynku. Prezesi spółdzielni są również podzieleni w swoich opiniach, z tym, że przewagę mają zwolennicy głosowania mnogiego – 59,1%, podczas gdy przy zasadzie demokracji pozostaje 38,6% (pozostali – nie mają zdania).

Popierający wprowadzenie różnej siły głosu w oparciu o wielkość wkładów gruntowych lub udziałów są zdania, że takie rozwiązanie:

- zwiększałyby odpowiedzialność członków i dałoby im poczucie, że nie są pracownikami najemnymi spółdzielni lecz jej współwłaścicielami,
- umocniłoby więzi członków ze spółdzielnią i spowodowałoby zwiększenie własnego zaangażowania w zarządzanie spółdzielnią.

Zwolennicy głosowania mnogiego uważają też, że jest ono potrzebne szczególnie w kwestiach gospodarczych oraz strategicznych i powołują się na przykład innych państw UE¹.

¹ Na głosowanie mnogie pozwala prawo większości krajów UE. Polega ono na przydziale członkowi spółdzielni więcej niż jednego głosu na Walnym Zgromadzeniu, z tym, że liczba przyznanych dodatkowo głosów jest ograniczona ilościowo bądź procentowo [Mierzwa 2006, s. 293-304].

Przeciwnicy argumentują, że takie rozwiązanie byłoby niezgodne z zasadą demokracji, a grunty można pozyskiwać w różny sposób, np. przez dzierżawę, a więc wkład pracy jest bardziej istotny niż wkład gruntowy. Ponadto, członek z większymi wkładami ma większy udział w podziale dochodu i dodatkowo otrzymuje rentę gruntową.

Analizując otrzymane wyniki można zauważyć zachodzące zmiany w mentalności kadry zarządzającej. Z doświadczeń autorki wynika, że jeszcze 10 lat temu wyniki jakie prezentuje tabela 8 byłyby niemożliwe do osiągnięcia. Godne podkreślenia jest to, że praktycy dostrzegają potrzebę zmian prawa spółdzielczego. Zdaniem 68,2% badanych obecne prawo spółdzielcze hamuje rozwój spółdzielni oraz powinno być ono w postaci odrębnych aktów prawnych dla poszczególnych form spółdzielczych, a nie jak obecnie w postaci jednego aktu prawnego – ustawy Prawo spółdzielcze [Dz. U. 2003, Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.]. Nie można bowiem porównywać spółdzielni socjalnych, które mają cele społeczne, ze spółdzielniami produkcyjnymi, mieszkaniowymi czy też spółdzielniami pracy, które mają cele gospodarcze.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Naukowcy [Brodziński 1999, Brzozowski 2003, Mierzwa 2006] i praktycy zajmujący się problemami spółdzielczości wyróżniają następujące kierunki transformacji polskich spółdzielni:

- a) pierwszy kierunek obierają quasi-spółdzielnie; ograniczają one swoją działalność; jest to działanie celowe, gdyż ich zamierzeniem jest uwłaszczenie i podział majątku pomiędzy nielicznych,
- b) drugi kierunek reprezentuje grupa spółdzielni słabych; czekają one na zmianę prawa spółdzielczego; da im to możliwość przekształcenia w inną, bardziej efektywną formę prawną,
- c) trzeci kierunek obierają spółdzielnie, które osiągają dobre wyniki finansowe; dążą one do lepszego wykorzystania posiadanego majątku; część z nich już jest zintegrowana zarówno poziomo, jak i pionowo, są to duże i silne organizmy gospodarcze, pracujące w oparciu o rachunek ekonomiczny.

Z przeprowadzonych badań wynikają następujące wnioski:

1. Powinna nastąpić poprawa pozycji organizacji spółdzielczych przez większą aktywność w propagowaniu zasad spółdzielczych opartych na ekonomii i zdrowych praktykach handlowych.
2. Zasady działalności gospodarczej powinny być bardziej liberalne i ekonomicznie zdrowe, a zatem mniej ograniczające i mniej zorientowane ideologicznie i historycznie.
3. Prawo spółdzielcze w Polsce powinno być bardziej elastyczne, nie w formie jednego aktu - ustawy, ale odrębne dla poszczególnych branż.

LITERATURA

- Brodziński M. 1999: Dylematy rozwoju spółdzielczości w Polsce. SIB, Warszawa.
Brzozowski B. 2003: Spółdzielczość wiejska (wybrane zagadnienia). Wyd. AR, Kraków.
Deshais G. 1986: La société de capitaux, la cooperative, les entreprises de l'économie sociale et la théorie de l'agence. *Economie de Gestion Agro-Alimentaire*, nr 1, Paris.
Harris A., Stefanson B., Fulton M. 1996: New generation cooperatives and cooperatives theory. *Journal of cooperatives*, nr 11, s. 15-28.
Kukliński A. 2001: Globalizacja w XXI w. WSUiB, Warszawa.
Materiały Krajowej Rady Spółdzielczej. 2008. KRS.

- Mauget R. 2000: Les coopératives agro-alimentaires face à la globalisation des marchés. Colloque Sfer, Paris.
- Meyer T.M. 1997: Understanding cooperatives; cooperative business principles. US Dept. of agriculture. ACS, Information, 45 section, s. 24.
- Michna W. 2001: Polityka gospodarcza Polski w bieżącej dekadzie. WSUiB, Warszawa.
- Mierzwa D. 2004: Przedsiębiorczość i innowacyjność w kontekście współczesnych problemów zarządzania spółdzielniami. [W:] Problemy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i małych miast. KBN, Szczecin, s. 115-121.
- Mierzwa D. 2006: Rola spółdzielczości wiejskiej w rozwoju wsi i rolnictwa. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, z. 514, s. 293-304.
- Mierzwa D., Kaszuba R. 2008: Teraźniejszość i przyszłość spółdzielni rolniczych w opinii kadry zarządzającej. [W:] Zrównoważony rozwój lokalny. Unijne instrumenty wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich w latach 2007-2013 (red. Antoni Mickiewicz i Paweł Mickiewicz). Wyd. AR, Szczecin.
- Münkner H.H. 2009: Wkładka z materiałami dotyczącymi Międzynarodowej Konferencji nt. „Informacja, konsultacja i partycypacja pracowników w przedsiębiorstwach na przykładzie spółdzielni” (Kraków, 23-27 marca 2009 r.). *Tęcza Polska*, nr 4.
- Rocznik Statystyczny. 2008. GUS, Warszawa.
- Więckiewicz R. 2006: Spółdzielczość ma przyszłość. *Tęcza Polska*, nr 4/86, s. 26.
- Wodzicki M. 2008: Czy wieś postawi na przyszłość? *AgroTrendy*, nr 24, s. 19-23.

Danuta Mierzwa

COOPERATIVE COMPANY – PREVIOUS EXPERIENCE AND DIRECTIONS
OF DEVELOPMENT

Summary

The article presents the importance of the cooperative sector in the economy of economically advanced countries. It describes the condition of the Polish cooperative movement after 1990 and indicates the directions of transformation of the Polish cooperative companies.

On the basis of the conducted research the author associates the weakness of the sector mainly with the current law – which is not very flexible – and the traditional method of managing the cooperative companies.

Adres do korespondencji:
dr hab. Danuta Mierzwa, prof. UP
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Katedra Ekonomii i Zarządzania
Pl. Grunwaldzki 24A
50-363 Wrocław
tel. (0 71) 320 17 90
e-mail: danuta.mierzwa@up.wroc.pl